

Źródła promieniowania optycznego – problemy bezpieczeństwa pracy

Lab. Fiz. II

Reakcje w tkankach wywołane przez promieniowanie optyczne (podczerwień, widzialne, ultrafiolet):

- Reakcje termiczne – ze wzrostem temperatury
- Reakcje fotochemiczne

Reakcje promieniowania optycznego w tkankach:

- Powierzchniowe (skóra), milimetry w głąb
- Oko – centymetry w głąb

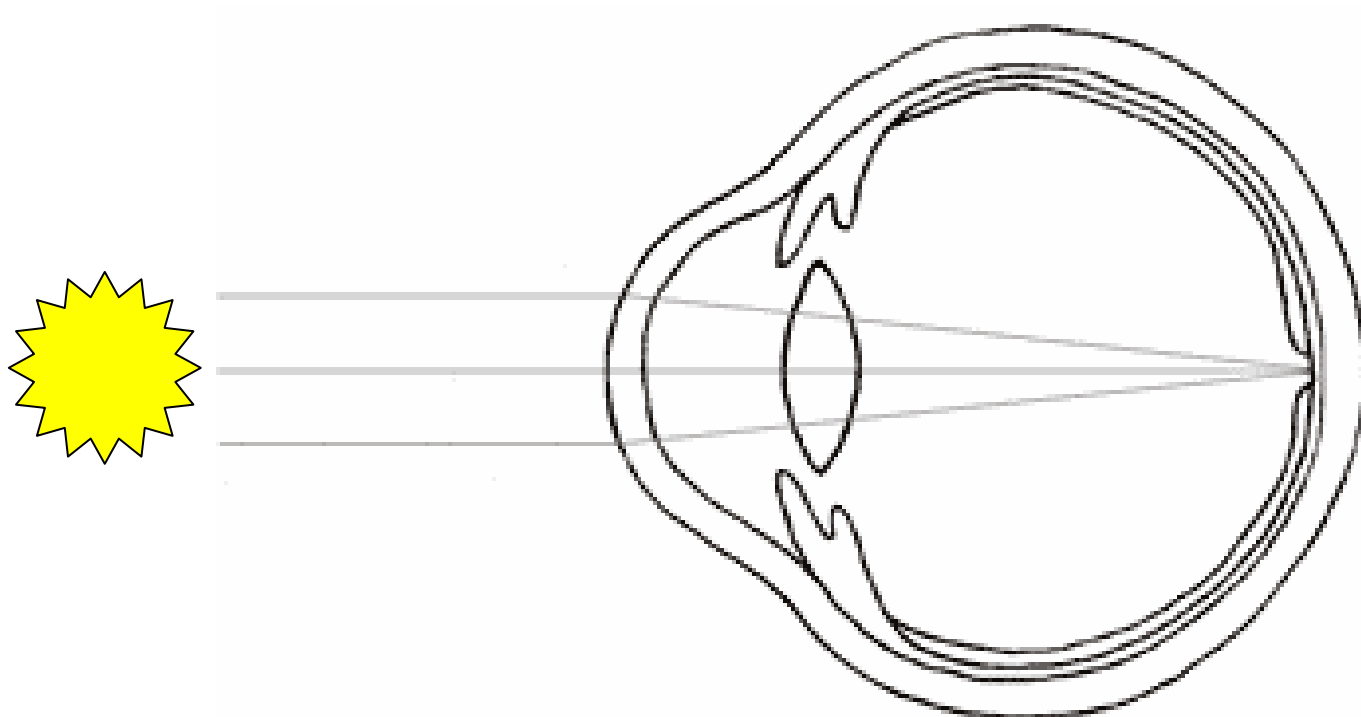
Źródła promieniowania optycznego:

- spójnego – lasery
- Niespójnego – świeczka, żarówka, lampy spektralne, diody elektroluminescencyjne

Fizjopatologiczne oddziaływanie promieniowania optycznego

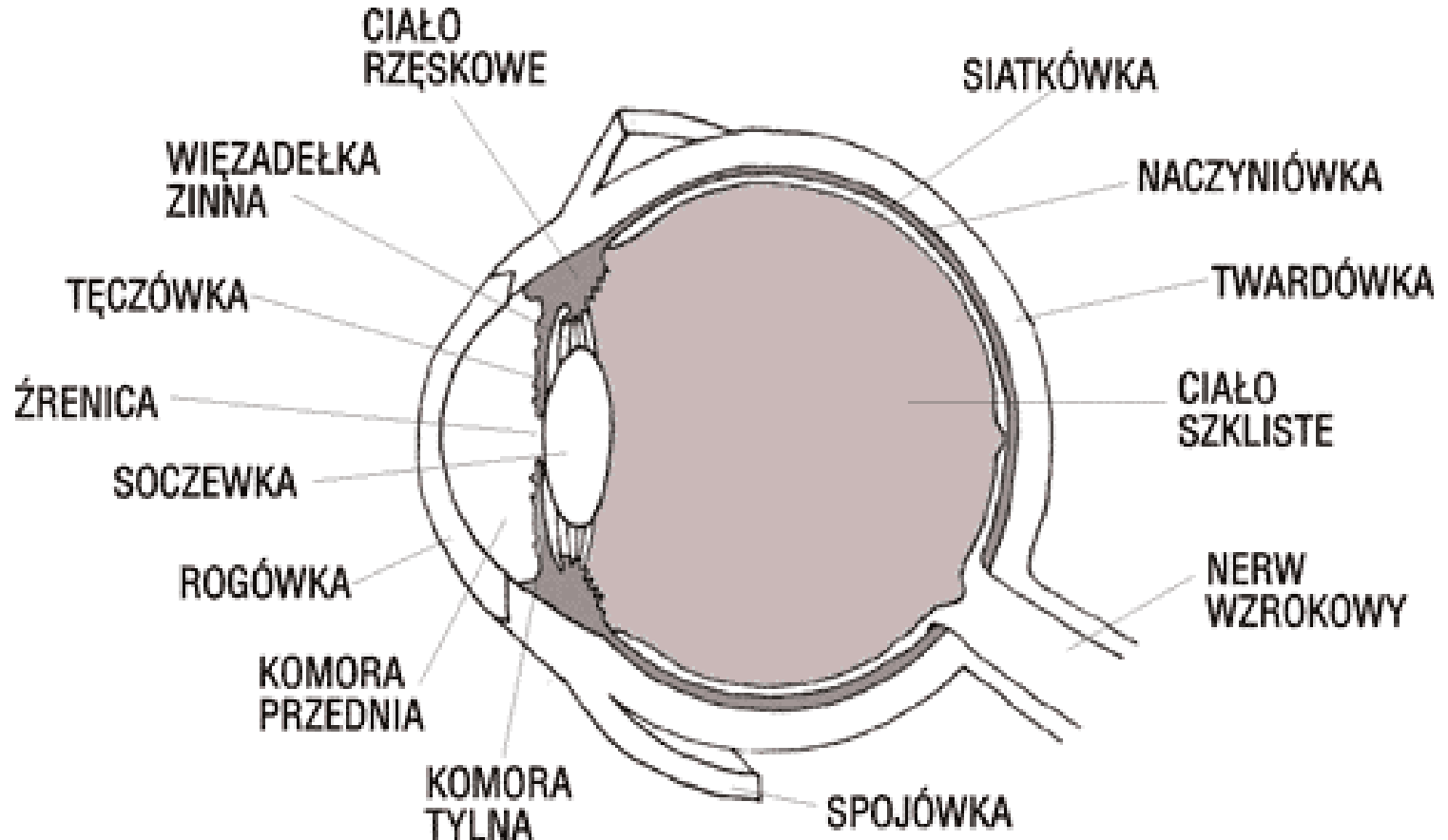
Zakres widmowy	Oko	Skóra
Nadfiolet C (200-280 nm) Nadfiolet B (280-315 nm)	Popromienne zapalenie spojówki i rogówki	Rumień (oparzenia słoneczne) rak skóry, wzrost pigmentacji
Nadfiolet A (315-400 nm)	zaćma	Czernienie melaniny Reakcje fotoalergiczne Oparzenia skóry

Światło widzialne (400-780 nm)	Fotochemiczne i termiczne uszkodzenie siatkówki	Oparzenia skóry, reakcje fotoalergiczne
Podczerwień A (780-1400 nm)	Zaćma, oparzenia siatkówki	Oparzenia skóry
Podczerwień B (1.4-3.0 μm)	Oparzenie rogówki, zmętnienie płynu komory przedniej, zaćma	Oparzenia skóry
Podczerwień C (3.0-1000 μm)	Oparzenie rogówki	Oparzenia skóry

Bieg promieni świetlnych w prawidłowo funkcjonującym oku

www.zdrowie.med.pl/oczy/anat_i_fizjo/a_oczy.html

Budowa oka

www.zdrowie.med.pl/oczy/anat_i_fizjo/a_oczy.html

Pasma wysokiej transmisji promieniowania optycznego w tkankach ocznych

Tkanka	Pasmo wysokiej transmisji	Transmisja
Rogówka	400 - 1300 nm	ponad 80 %
Ciecz wodnista	300 – 1100 nm	(80-90) %
Soczewka	450 – 1000 nm	~90 %
Ciało szkliste	350 – 900 nm	ponad 80 %

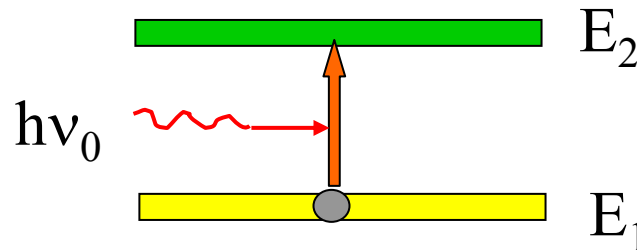
Przyjęta w medycynie dopuszczalna dawka promieniowania optycznego wynosi:

$$2.91 \frac{J}{cm^2} \cong 30 \frac{mJ}{mm^2}$$

Dodatkowo wprowadza się współczynniki związane z długością fali.

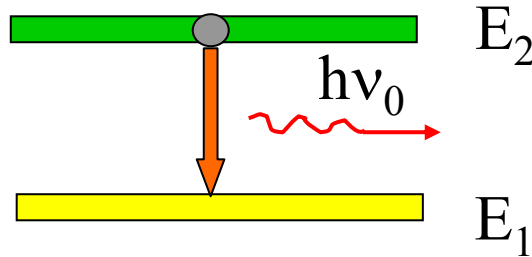
Absorpcja, emisja spontaniczna i wymuszona

Absorpcja - przejście elektronu z niższego stanu energetycznego atomu do wyższego z pochłonięciem fotonu. Atom wzbudzony do stanu energii E_2 pozostaje w tym stanie przez pewien czas.

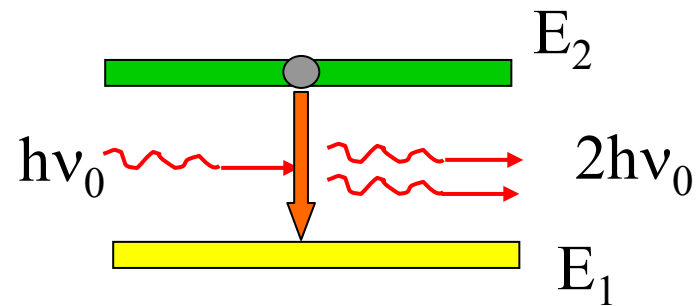

Emisja spontaniczna - samorzutne przejście elektronu ze stanu wyższego do stanu niższego połączone z emisją fotonu

Emisja wymuszona - przejście elektronu ze stanu wyższego do stanu niższego połączone z emisją fotonu pod wpływem padającego promieniowania. Wyemitowane zostaje promieniowanie o tych samych właściwościach, które ma promieniowanie wymuszające.

Emisja
spontaniczna

Emisja wymuszona

Oddziaływanie promieniowania laserowego z tkankami

Zakres gęstości energii: $1 \text{ mJ/cm}^2 - 1 \text{ MJ/cm}^2$

Sposób oddziaływania determinują takie czynniki jak pochłanianie wody i hemoglobiny oraz gęstość mocy.

- Koagulacja
- Zwęglanie
- Parowanie
- Fragmentaryzacja i rozrywanie

LASER (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation)

Laser jest generatorem promieniowania elektromagnetycznego charakteryzującego się monochromatycznością i kierunkowością, dużą gęstością mocy spektralnej oraz wysokim stopniem spójności czasowej i przestrzennej.

Pierwszy laser skonstruowany został przez Maimana w 1960 r. Materiałem aktywnym był rubin (Al_2O_3) domieszkowany chromem (Cr^{3+}), umieszczony między dwoma zwierciadłami stanowiącymi rezonator optyczny.

LASERY

- Lasery gazowe - atomowe, jonowe, molekularne
- Lasery na ciele stałym np. półprzewodnikowe
- Lasery barwnikowe
- Lasery chemiczne
- Lasery na centrach barwnych
- Lasery na swobodnych elektronach

Podstawowe elementy lasera

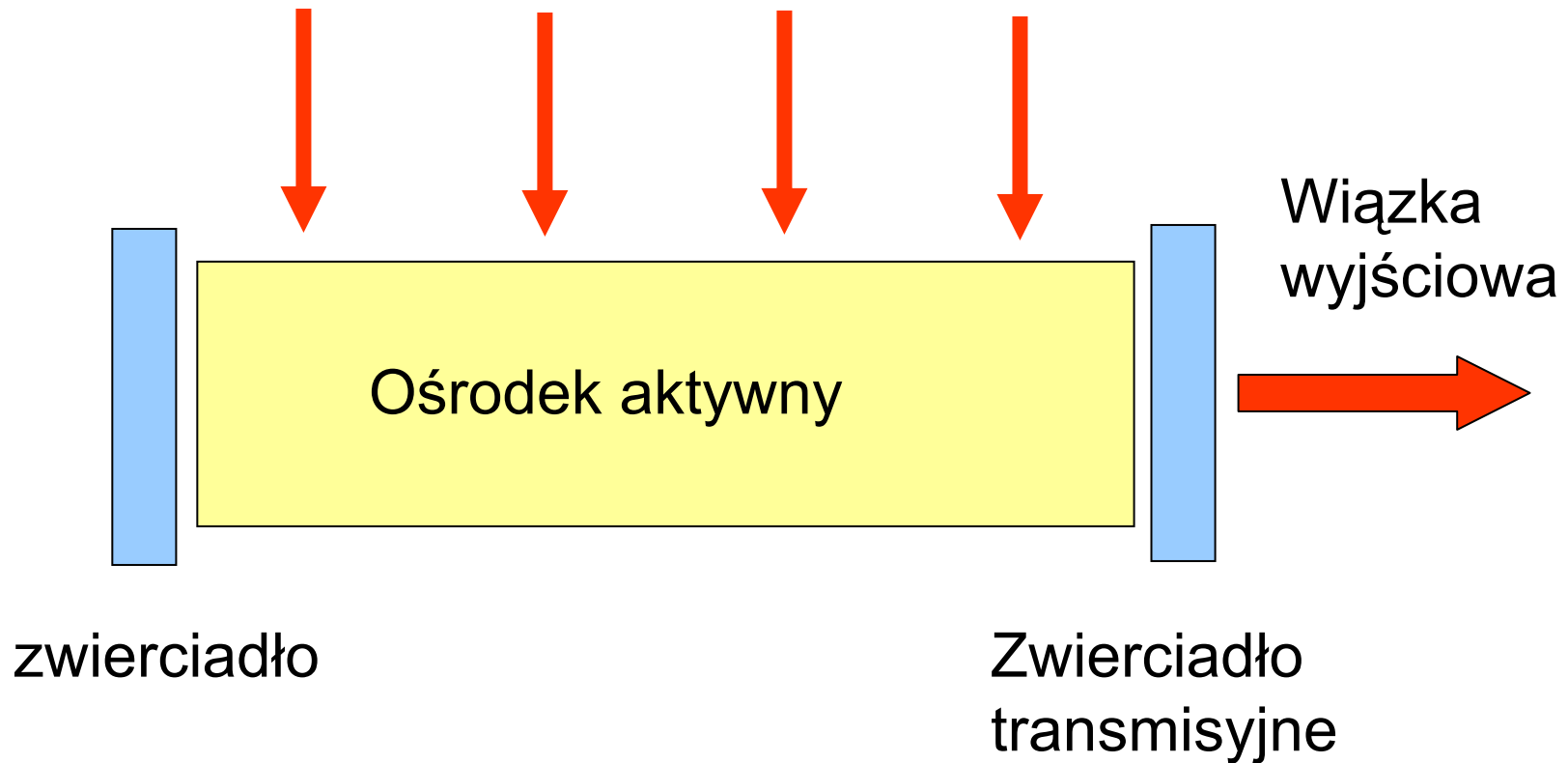
- **Ośrodek aktywny**, mający zdolność wzmocnienia fali świetlnej (zbiór atomów, cząsteczek, ciało stałe).
- **Układ pompujący**, który ośrodek aktywny wzbudza do wyższego stanu energetycznego. Zadaniem tego układu jest doprowadzenie ośrodka aktywnego do stanu **inwersji obsadzeń** - liczba atomów N_2 w wyższym stanie energetycznym jest większa od liczby atomów N_1 w niższym stanie energetycznym.
- **Rezonator optyczny**

Inwersja obsadzeń:

$N_2 > N_1$ z warunkiem energii poziomów $N_2 > N_1$

Pompowanie ośrodka aktywnego

Rezonator optyczny

Funkcje rezonatora optycznego:

- **Wprowadzenie dodatniego sprzężenia zwrotnego** do układu wzmacniającego. Sprzężenie zwrotne polega na częściowym odbiciu wiązki promieniowania od zwierciadeł rezonatora z powrotem do ośrodka wzmacniającego.
- **Wzbudzenie pola elektromagnetycznego** tylko o takich częstotliwościach ν dla których spełniony jest warunek:

$$2L = n \frac{\lambda}{2} \quad \longrightarrow \quad \nu = n \frac{v}{2L}$$

- **Uzyskanie kierunkowości** promieniowania.

L - długość rezonatora,
n - liczba całkowita,
 λ - długość fali w
rezonatorze,
 v - prędkość fali w
rezonatorze

Własności promieniowania laserowego

- **Kierunkowość**
- **Monochromatyczność** - niemożliwe jest uzyskanie jednej ściśle określonej długości fali i częstotliwości, laser emituje promieniowanie w wąskim pasmie $\Delta\nu$
- **Koherencja (spójność) czasowa** - związana jest ze stopniem monochromatyczności, różnice w paśmie $\Delta\nu$ powodują, że po pewnym czasie punkty w przekroju wiązki przestaną być ze sobą w fazie
- **Koherencja (spójność) przestrzenna** - płaszczyzny w przekroju wiązki powinny być stałe w fazie, w dużych odległościach pojawiają się różnice fazy

Wiązki gaussowskie

Rezonator optyczny pozwala otrzymać wiązki świetlne o małej rozbieżności. Teoria wiązki gaussowskiej podaje dokładny opis wiązki generowanej przez laser. Równanie Helmholtza, wynikające z równań Maxwella opisuje rozkład pola $E(x,y,z)$.

$$\Delta E + k^2 E = 0$$

Rozwiązanie tego równania można przyjąć w formie:

$$E(x,y,z) = u(x, y, z)\exp(-ikz)$$

Dla przypadku propagacji fali w kierunku z wolnozmienną amplitudą u otrzymuje się równanie różniczkowe

$$\frac{\partial u}{\partial x^2} + \frac{\partial u}{\partial y^2} - 2ik \frac{\partial u}{\partial z} = 0$$

k – wektor falowy

Rozwiązując to równanie otrzymuje się wyrażenie na pole E wiązki świetlnej. Jest to opis **wiązki gaussowskiej**.

$$E(x, y, z) = \frac{C}{w} \exp(-ikz) \underbrace{\exp\left(i\Phi - \frac{ik}{2} \frac{\rho^2}{R}\right)}_{\text{Zmiana fazy}} \underbrace{\exp\left(-\frac{\rho^2}{w^2}\right)}_{\text{zmiana amplitudy}}$$

Zmiana fazy

zmiana amplitudy

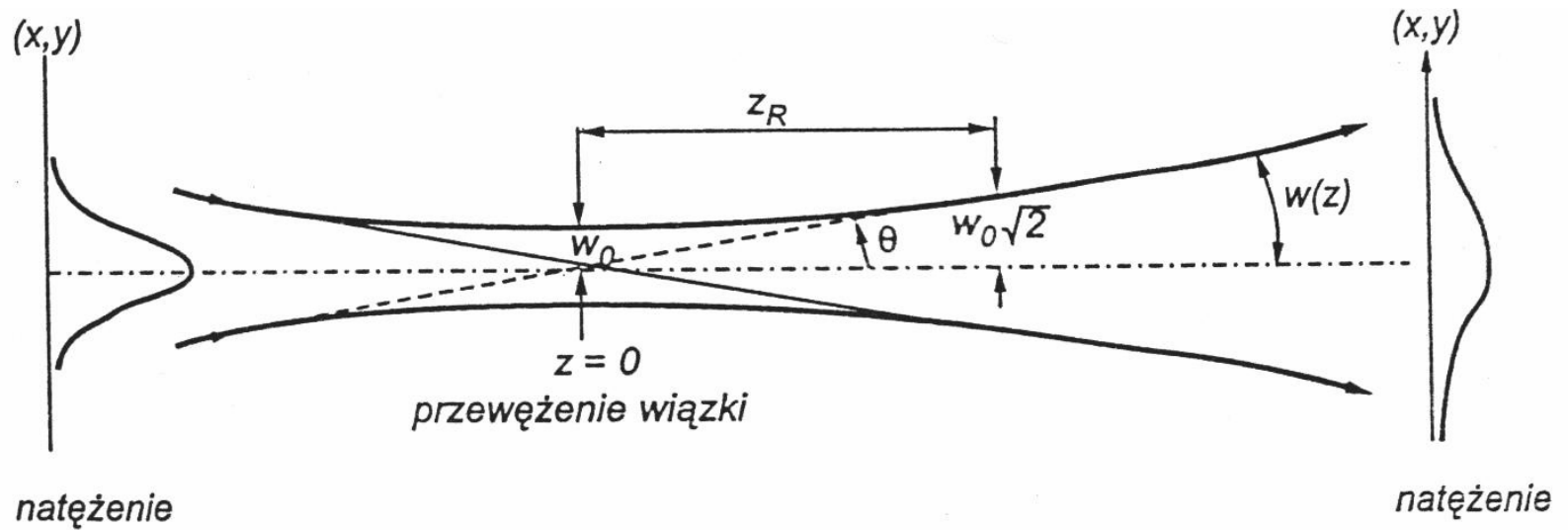
gdzie

$$\rho^2 = x^2 + y^2$$

$$w^2 = w_0^2 \left[1 + \left(\frac{\lambda z}{\pi w_0^2} \right)^2 \right]$$

$$R(z) = z \left[1 + \left(\frac{\pi w_0^2}{\lambda z} \right)^2 \right]$$

$$\phi(z) = \arctg\left(\frac{\lambda z}{\pi w_0^2} \right)$$

$$\theta = \frac{\lambda}{\pi w_0}$$

$$w(z) = w_0 \sqrt{1 + \frac{z^2}{z_R^2}}, \quad z_R = \frac{\pi w_0^2}{\lambda}$$

Wiązka gaussowska

Rezonatory

- Otwarte typu Fabry-Perota (zwierciadlane)
- otwarte z periodyczną strukturą,
- falowodowe

- Stabilne
- niestabilne

- z falą stojącą
- z falą biegnącą

Laser helowo-neonowy

Ośrodek aktywny: neon.

Hel pełni rolę pomocniczą w procesie pompowania. Atomy helu wzbudzone w wyniku zderzeń z elektronami przekazują energię ze swoich poziomów do górnych poziomów atomów neonu ułatwiając otrzymanie inwersji obsadzeń.

Akcja laserowa wzbudzana jest stałoprądowym wyładowaniem jarzeniowym.

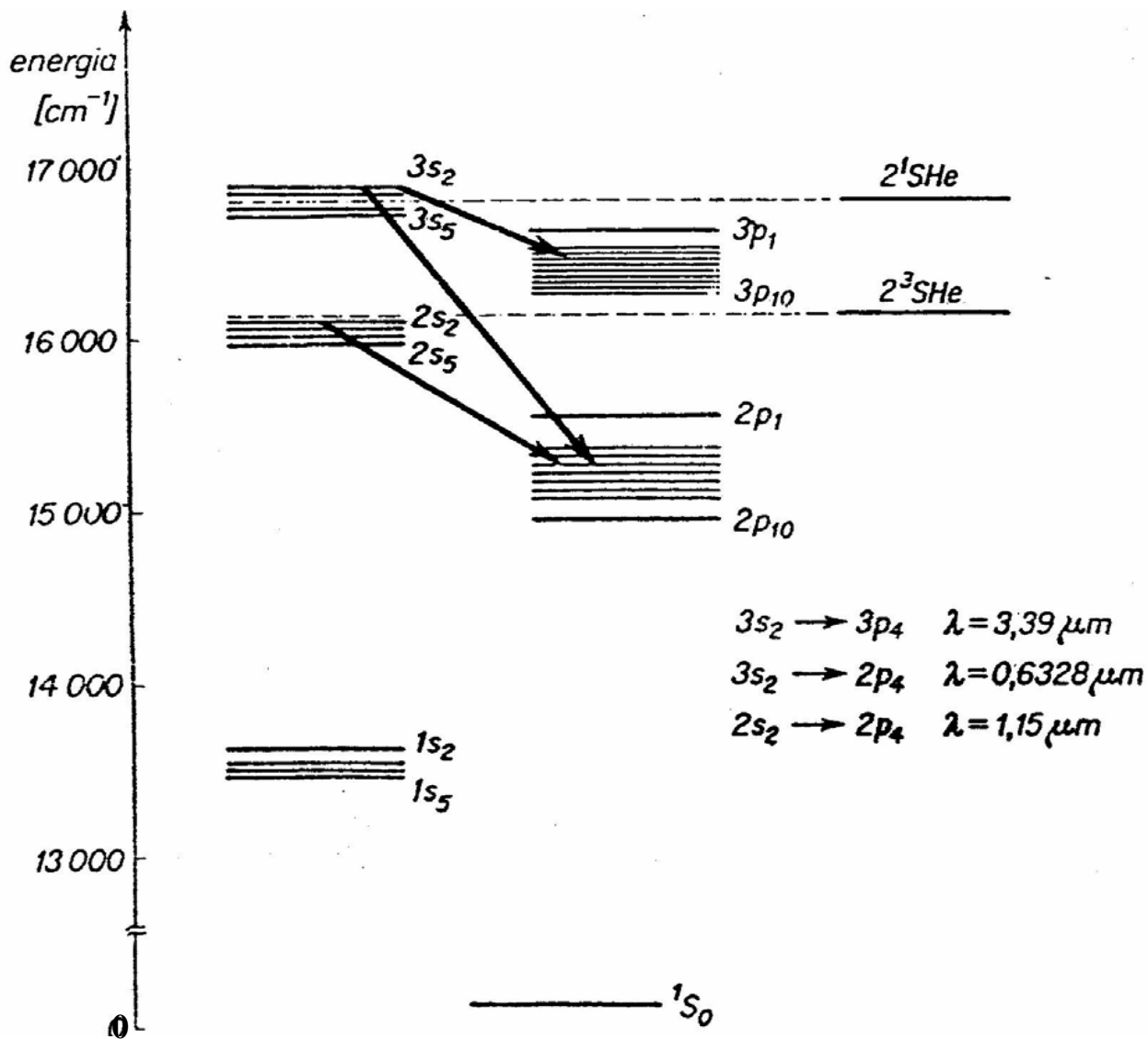
Najważniejsze długości fali emisji wymuszonej:

3.39 μm

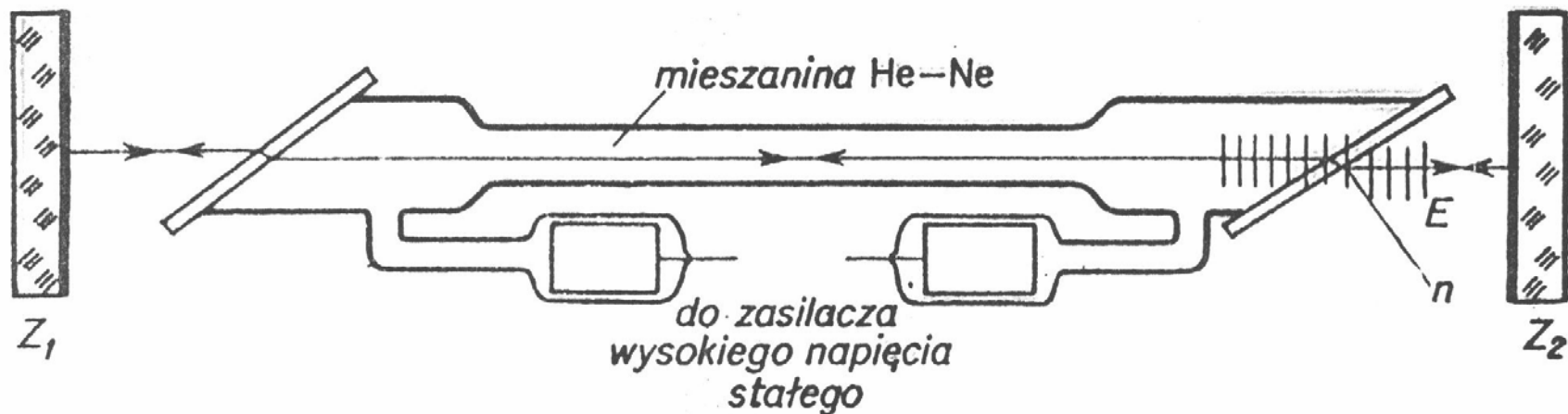
1.15 μm

0.633 μm

Schemat wybranych poziomów energetycznych neonu oraz koincydujących z nimi poziomów helu

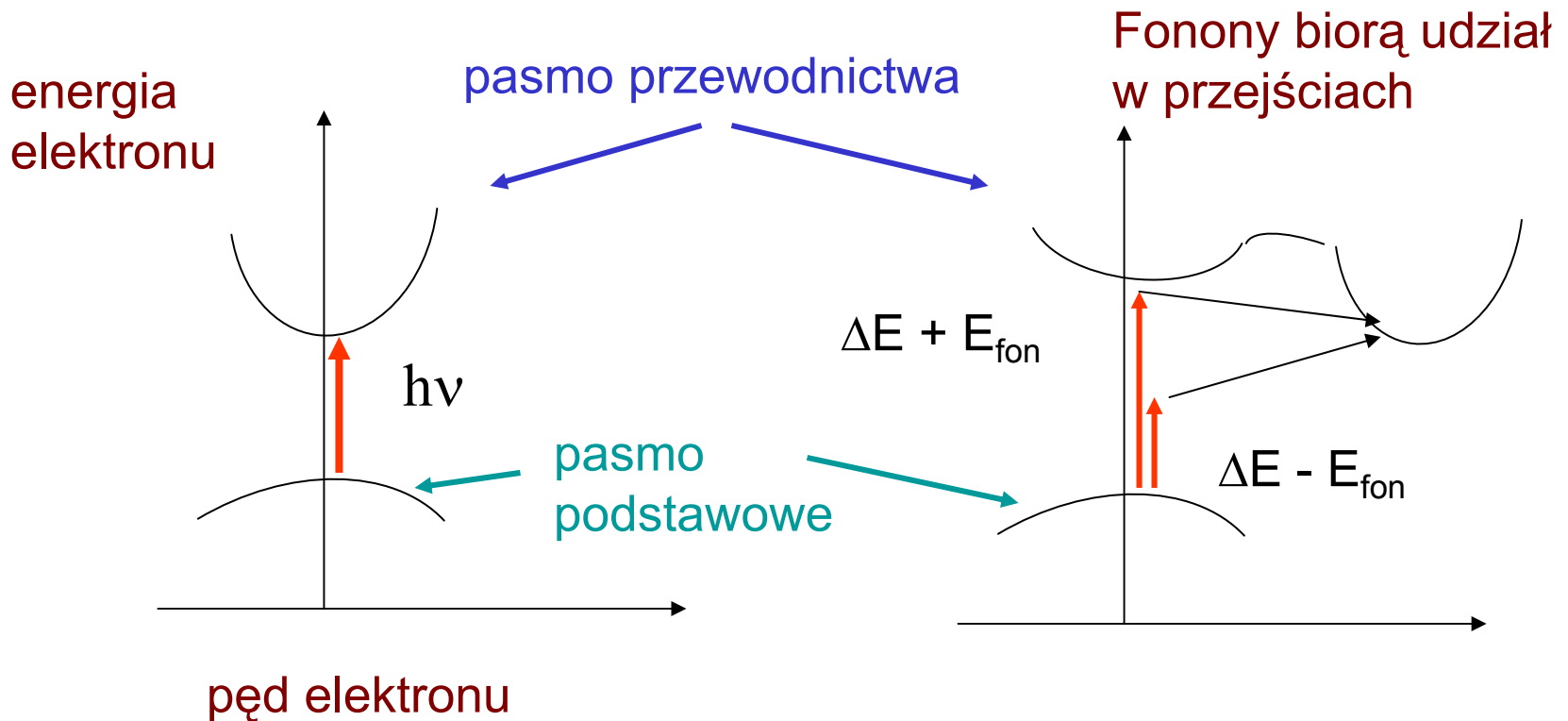
Rura wyładowcza lasera He-Ne zamknięta obustronnie płytkami brewsterowskimi i umieszczona pomiędzy zwierciadłami rezonatora

Lasery półprzewodnikowe

Generację fotonów uzyskuje się w wyniku przejścia nadmiarowych elektronów z pasma przewodnictwa do pasma podstawowego. Jest to proces rekombinacji promienistej par elektron - dziura, zachodzący w półprzewodnikach o prostej przerwie wzbronionej. Inwersja obsadzeń otrzymywana jest w wyniku przepływu znacznego prądu przez złącze p-n spolaryzowane w kierunku przewodzenia. Dochodzenie do stanu równowagi w obszarze przyłączowym zachodzi poprzez intensywną rekombinację, której towarzyszy emisja fotonów.

Obszar aktywny ma większy współczynnik załamania niż obszary sąsiednie, powstaje w ten sposób falowód optyczny, co podnosi wydajność procesów emisji wymuszonej.

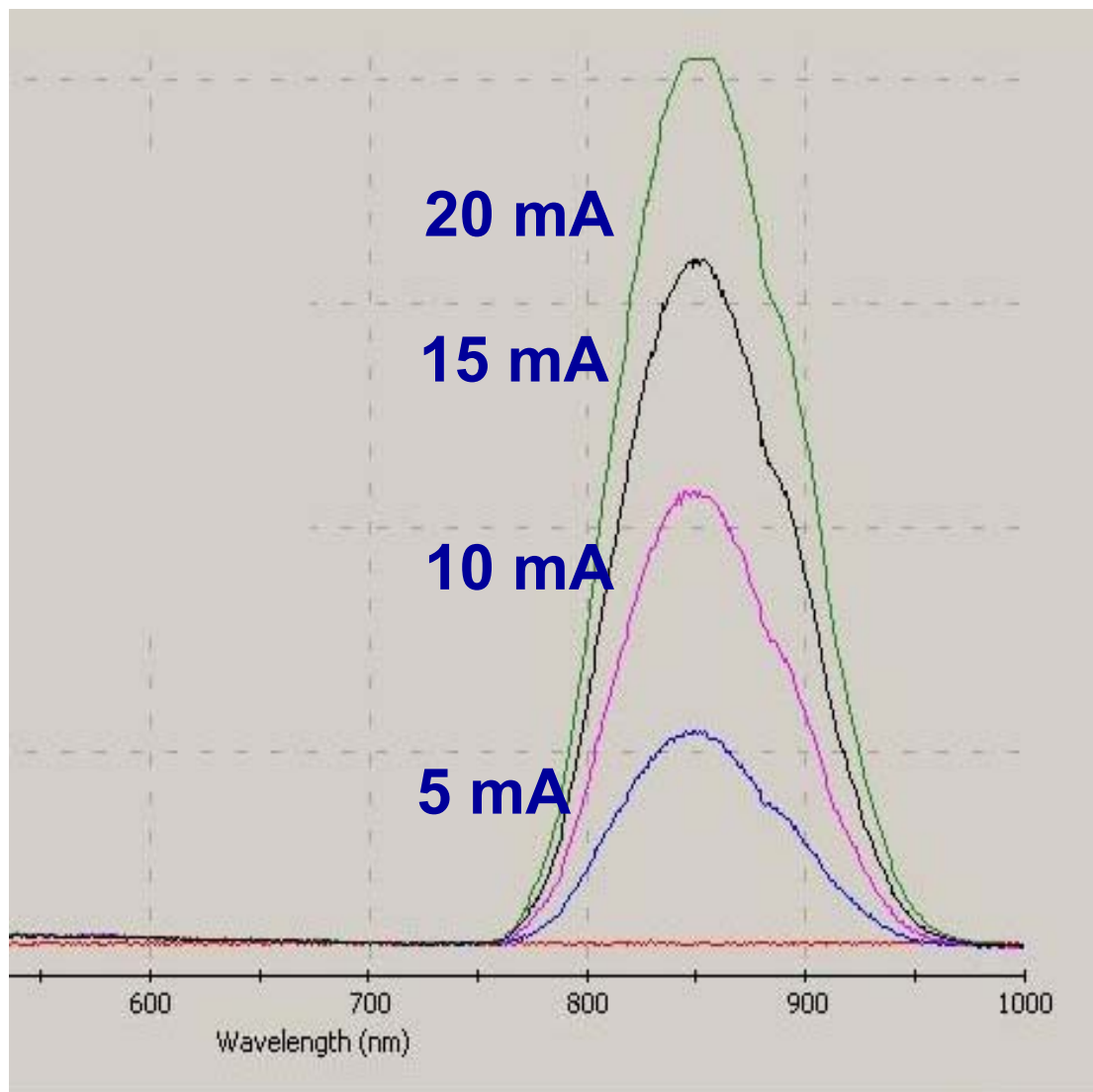
Absorpcja w półprzewodnikach

Materiały o przejściach prostych - diody LED i lasery

Materiały o przejściach skośnych - detektory

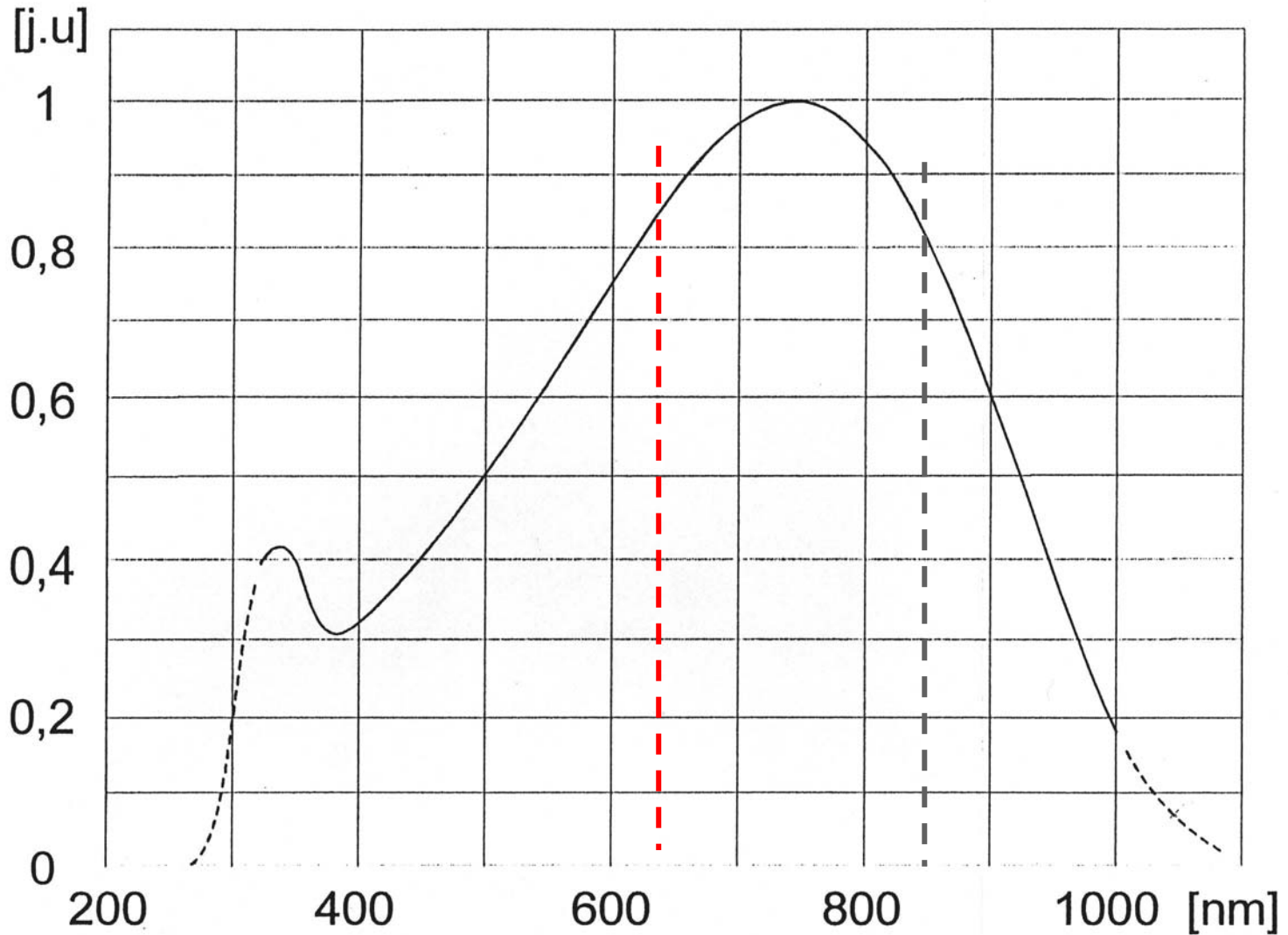
Charakterystyki widmowe diody elektroluminescencyjnej w funkcji prądu I

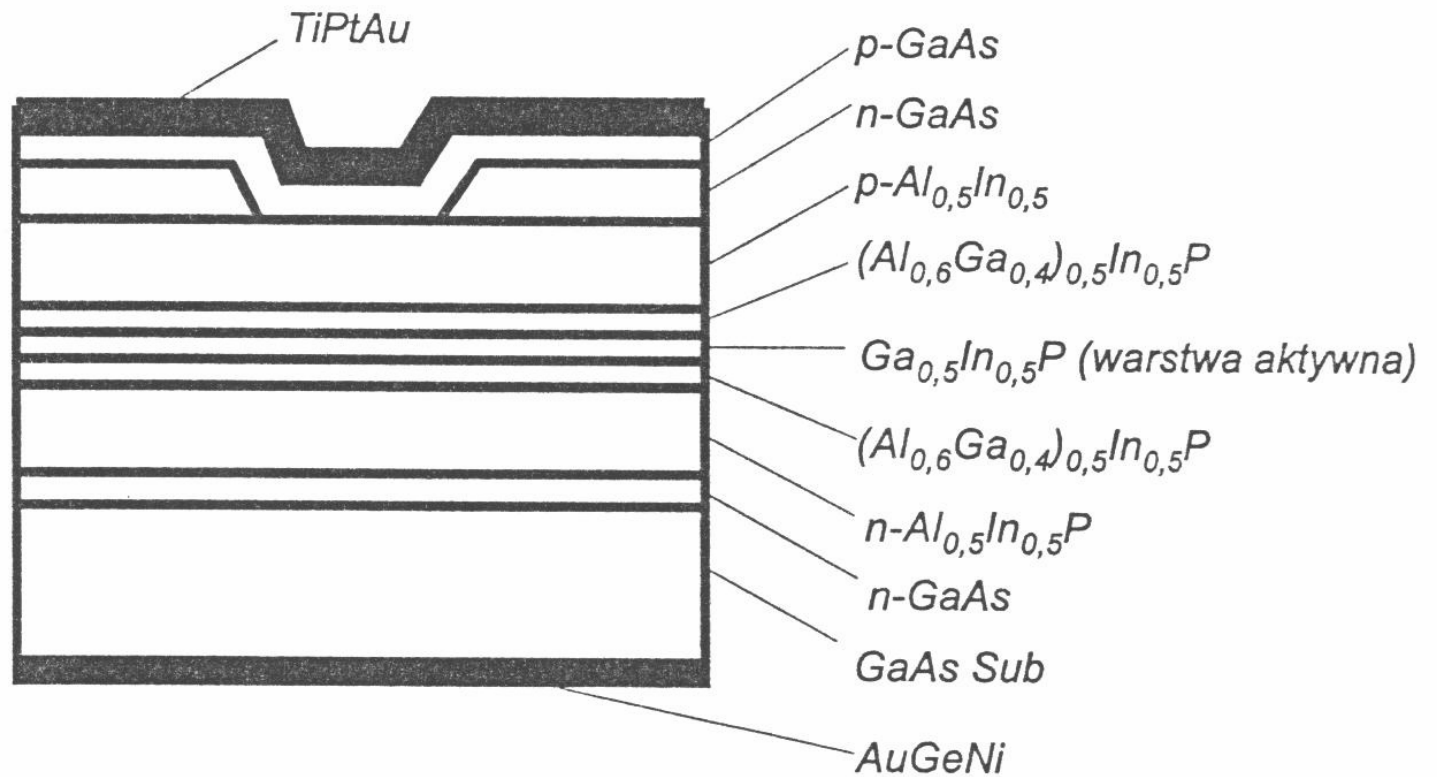
Dane techniczne miernika mocy świetlnej MMP 780

- Zakres spektralny detektora: 320-1000 nm
- Typ detektora głowicy: S7911(Hamamatsu)
- Średnica detektora: 100 μm
- Powierzchnia detekcyjna: 0.078 mm²
- Czulość maksymalna detektora: 0.47 A/W
- Zakresy pomiarowe: 1 μW , 10 μW , 100 μW , 1 mW

Powierzchnia detektora 0.079 mm²

Charakterystyka spektralna detektora *miernika mocy*

Laser krawędziowy z heterostrukturą

Literatura

- Robert Resnick, Dawid Halliday - Fizyka, PWN 1998
- Warszawa, Franciszek Karczmarek - Wstęp do fizyki laserów, Warszawa 1979, PWN
- Adam Kujawski, Paweł Szczepański - Lasery, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 1999
- Bruno Crossignani, Giancarlo de Marchis, Andrzej Tadeusiak - Światłowody w telekomunikacji, Warszawa 1987, WKiŁ
- W. Karłow - Wykłady z fizyki laserów, Warszawa 1998, WNT